עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה י:
קי ב מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה י סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנח סעיף ג [וסי' תרמט סעי' ב]:
קיא ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
קיב ה מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' צו סעיף א:
קיג ו מיי' פ"ד מהל' תפלין הלכה יח סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' מג סעיף א:
קיד ז מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע א"ח סי' מד:
קטו ח מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ה סמג שם טוש"ע א"ח סי' צו סעיף א:
קטז ט מיי' שם ופ"ז מהל' לולב הל' כד סמג שם ועשין מד טוש"ע שם וסי' תרנב סעיף א בהגה"ה:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עד עצם עד עיצומו של יום:

◆

רבינו חננאל

הלוקח ר' יהודה על רבן יוחנן בן זכאי במסכת מנחות. ואסיקנא לרבן יוחנן בן זכאי אסור לאכול החדש בששה עשר בניסן היום כולו. והאידנא לא אכלינן אלא באורתא דשיבסר נגהי תמניסר. ומאי התקין דקתני במתני', דרש המקרא והתקין. מתני' ביום טוב הראשון כו'. זו ששנינו שאין אדם יוצא ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו אמרי' מנא לן, דת"ר ולקחתם לכם, משלכם, להוציא את הגזול והשאול. אלא אם כן נתנו לו במתנה כאשר נתן רבן גמליאל לר' יהושע כו'. ואסיק' כי הא דאמר רבא הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי, החזירו יצא, לא החזירו לא יצא. יד שלמי רב יעקב בר נחמן הוה יהיב אתרוגא לבריה, [ו]הוה אמר ליה לכשתזכה בו וכמצותו תחזירהו לי. וכן הלכה. אמר מר בר אמימר אבא הוה מצלי ולולבו בידו. ומותבינן עליה מיהא לא יאחוז אדם תפלין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל כו', ואמר שמואל סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן, כלומר אסור לו להתפלל ואלו בידיו. ושנינן, הללו לאו מצוה, אבל לולב כיון דמצוה הוא לא טרידין ביה. תניא אמר ר' אלעזר בר צדוק כך היה מנהג בני ירושלים, נכנס בכנסת ולולבו בידו, קורא שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה או נושא את כפיו, מניחו על הקרקע. פיסקא ר' יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, שכח והוציא הלולב ברשות הרבים פטור, מפני שהוציאו ברשות. אמר ר' אמי

ולקחתם שתהא לקיחה לכל א' וא'. מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד וגבי סוכה לא צריך קרא דהא כתיב כל האזרח: **אלא** א"כ נתן לו במתנה. ובאתרוג השותפין נמי לא נפיק כדמוכח בשלהי יש נוחלין (ב"ב דף קלז: ושם) גבי אחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ולא חשיב שלו כיון דאין מיוחד שלו אלא כשאול הוי ואינו יוצא בו ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות מלמדין אותן שיהו כולם נותן כל אחד ואחד חלקו לחבירו על מנת להחזיר ויש לסמוך דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו ואע"ג שלא פירשו סתמא דמלתא כאילו פרשו דמי כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו:

הילך אתרוג זה במתנה ע"מ שתחזירהו לי. בשום מקום אין מדקדק הש"ס בלשונו להקדים תנאי למעשה ותנאי כפול והן קודם ללאו אע"ג דהכי איירי אלא שמקצר לשונו לפי שלא על חידוש זה בא להשמיענו ולא דמי לתנאי ומעשה בדבר אחד דהיינו כשניהם סותרים זה את זה כי ההיא דעל מנת שתחזיר לי את הנייר בפרק מי שאחזו (גיטין דף עה. ושם) וא"ת כיון דאמר ע"מ שתחזירו לי א"כ אם הקדישו אינו מקודש כדמוכח בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלז:) גבי שור זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי דכיון דקאמר לי מידי דחזי לי קאמר וא"כ הילך יצא והא אנן תנן בנדרים פרק השותפין (דף מח.) גבי מתנה דבית חורון דכל מתנה שאינה (א) שאם הקדישה לא תהא מקודשת לא שמיה מתנה וי"ל דה"נ הוי בידו להקדיש להיות קדוש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר ועוד דהתם נמי לא בהקדש תלוי טעם המתנה כדמוכח בנדרים ירושלמי דאמר עלה רבי ירמיה רבי יהודה בעי מעתה מתנה אין אדם נותן מתנה לחבירו ע"מ שלא יקדשנה לשמים ומשני מתני' כל מתנה שהיא כמתנת בית חורון שהיתה בערמה שאם הקדישה אינה מוקדשת אינה מתנה כלומר שלא נתנה לו שיהנה המקבל שום הנאה שבעולם אלא שיהא מותר לאביו של נותן זה ודאי הערמה בעלמא ולא שמיה מתנה שהרי לא זכה בה לענין עצמו לשום דבר וא"כ מה הקנה לו אבל הכא דמוכח ליה שיהנה בו שמיה מתנה ולא הזכיר שם הקדש אלא משום שעל הקדש היה מעשה ולשון כל מתנה שאינה וכו' מוכיח כן דמשמע שאינה מתנה לשום דבר גם סעודתו היתה מוכחת עליו שלא היה דעתו ליתן כלל לענין שום דבר רק שיבא אביו ויאכל כמו שמפרש שם בגמרא או משום דוימור אסור במודר הנאה אבל בעלמא מתנה היא אע"פ שאין יכול להקדישה כדתנן פרק בתרא דנדרים (דף פח.) שנותן לבתו מה שנושאת ונותנת לפיה ובפ"ק דקדושין (דף כג: ושם) שנותן לעבד ע"מ שיצא בו לחירות: **ואם** לאו לא יצא. ומה שלא החזירו רבי יהושע לרבן גמליאל אלא נתנו לרבי אלעזר בן עזריה ורבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא דעתו של רבן גמליאל היה שיצאו כולם ואח"כ יחזירוהו: **ואמר** שמואל סכין וקערה וככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן. אצטריך ליה לשמואל למימר דלא תימא דווקא תפילין וס"ת דאיכא בזיון כתבי הקודש בנפילתו טריד בהו טפי ואין דעתו מתיישבת בתפלתו:

עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום וקסבר עד ועד בכלל ומי סבר ליה כוותיה והא מפליג פליג עליה (דתניא) משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור אמר לו רבי יהודה והלא מן התורה הוא אסור דכתיב עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום רבי יהודה הוא דקא טעי הוא סבר מדרבנן קאמר ולא היא מדאורייתא קאמר והא התקין קאמר מאי התקין דרש והתקין: **מתני'** י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת למחרת משכימין ובאין כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציאו ברשות: **גמ'** מנה"מ דת"ר ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לרבי עקיבא נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל למה לי למימר החזירו מלתא אגב אורחיה קא משמע לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה מיתיבי לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל ולא ישתין בהן מים ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי ואמר שמואל סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבית הכנסת לולבו בידו קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו נכנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו מאי קמ"ל להודיעך כמה היו זריזין במצות: רבי יוסי אומר י"ט: אמר אביי

לא

עד עצם עד עצמו של יום. כל היום קרוי עצם היום: **וקסבר עד ועד בכלל.** ולא דריש עד ולא עד בכלל להתירו בהאיר מזרח כי ליכא עומר והכי מתוקמי קראי אין עומר עד עצם ועד בכלל יש עומר עד הביאכם: **והא מיפלג פליג.** רבי יהודה עליה שמצינו שתמה רבי יהודה בדורו על תקנת ריב"ז למה תלה הדבר בעצמו דמשמע לעשות סייג בא והלא מן התורה הוא אסור: **דרש.** המקרא עד ועד בכלל: **והתקין.** לפי שהיו רגילים לאכול חדש מאתמול ולהלן כשהיה הבית קיים עד עכשיו הולך לתקן: **מתני' י"ט הראשון כו'.** דאמרינן לקמן (דף מג.) דדוחה מצות לולב שבת בי"ט הראשון לבדו: **מוליכין את לולביהן.** מערב שבת: **שהוציאו ברשות.** ברשות מצוה שהיה טרוד במצוה וממהר ועסוק ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת וקסבר רבי יוסי טעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן: **גמ' מנא הני מילי.** דאין אדם יוצא בלולבו של חבירו: **לכם משלכם.** משמע: **למה לי למימר החזירו.** מה אנו למידין מחזרה זו דאצטריך תנא למיתנייה במתני': **הא קמ"ל.** דר"ג ע"מ שיחזירוהו לו נתנו להם ואפ"ה הויא מתנה עד שיצאו בו: **החזירו לו יצא.** דמתנה על מנת להחזיר מתנה היא והרי החזירו לו אבל אם לא החזירו אגלאי מלתא דמעיקרא גזול הוא בידו: ה"ג **למה ליה למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהם: הוה מצלי ביה.** כשהיה מתפלל היה לולבו בידו מרוב חיבתו עליו היה מתפלל בו: **לא יאחז אדם כו' ויתפלל.** מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו: **לא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי.** שמא יפלו מידו והכי אוקימנא ליה בהישן (לעיל דף כו.) דהא דקתני לא קבע ולא עראי בדנקיט ליה בידיה: **סכין.** מתיירא שמא יפול ויתקע לו ברגלו: **וקערה.** מליאה: **ומעות.** שלא יתפזרו: **וככר.** שאם יפול יהא נמאס: **לאו מצוה נינהו.** לאוחזן והויין עליו למשא לפיכך טרוד במשאם וכבד עליו משאם ושמירתם: **הכא.** נטילתה ולקיחתה מצוה היא ומתוך שחביבה מצוה עליו אין משאה ושימורה כבד עליו ולא טריד: **קורא בתורה.** צריך להניח הלולב לפי שגולל ס"ת ופותחו: **נכנס לבית המדרש.** טריד בשמעתא ויפול מידיו:

לא

אמר

מסורת הש"ס

א) [ברכות כו: וש"נ], ב) [נ"ל דתנן], ג) ר"ה ל. מנחות סח., ד) [לקמן מג. מד.], ה) פסחים סט:, ו) [לקמן מג.], ז) [לעיל מ: וש"נ], ח) [תוספ' ספ"ב], ט) [ב"ב קלז: קדושין ו:], י) ברכות כג., כ) [שם: לעיל כו.], ל) [תוספ' פ"ב ה"י], מ) שאם הקדישה מוקדשת כ"ה גי' מהר"ם, נ) [וע"ע תוס' קדושין ו: ד"ה לא ודף מט: ד"ה דברים ותוס' ב"ב קלז: ד"ה לא ותוס' גיטין עה. ד"ה לאפוקי וד"ה אלא אמר ותוס' שם עה: ד"ה דמגלי],

◆

תורה אור השלם

1. וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: ויקרא כג יד

2. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא כג מ

◆

גליון הש"ס

גמ' כמה מצות חביבות. עיין בב"ק דף ט ע"ב תוס' ד"ה אילימא:

◆

מוסף רש"י

אמר ר' יהודה. גרסינן ולא גרסינן אמר לו ר' יהודה, שהרי לא ראהו מימיו, אבל תמה בדורו על תקנת רבן יוחנן בן זכאי ואמר מה חידוש חידש ר' יוחנן בן זכאי והלא מן התורה אסור (ר"ה ל:). או: אמר ר' יהודה לתנא דמתני' (מנחות סח.). מדרבנן קאמר. כלומר הוא בא לגזור עליו משום הטעם דלעיל דשמא יבנה (ר"ה ל:). דרש והתקין. דרש להם המקרא והתקין שיהנו איסור, לפי שעד עכשיו היה היתר בדבר מפקרב העומר שהעומר מתיר (שם). החזירו יצא. איגלאי מילתא למפרע דהויא מתנה מעיקרא, שהרי קיים עמה תנאי, שמתנה היתה תלויה בתנאי ונתקיים (רשב"ם ב"ב קלז:). לא החזירו. אלא מכרו או אכלו, לא יצא. דאיגלאי מילתא דלא הויא מתנה (שם) דהוה ליה גזל למפרע (קדושין ו:). לא יאחז אדם וכו' ויתפלל. שאין דעתו מיושבת עליו בתפלה שהרי לבו תמיד עליהן שלא יפלו מידו (ברכות כג.). ולא ישן בהן. שמא יפיח (שם. וגי' הגר"א שמא יפיל). סכין כו' הרי אלו כיוצא בהן. לענין תפלה שדואג עליהן שלא יפול הסכין ויזיקנו, והקערה תשבר והמעות יאבדו והככר יטנף (שם).